

การส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ในสถานศึกษาด้วย PIE MODEL ENHANCING DESIRED MORALITIES IN SCHOOLS WITH PIE MODEL

พระมหาไชยธนอม ทหารสาย*

นักวิชาการอิสระ

PhramahaChaithanom Harasai*

Independent Scholar

*Corresponding Author E-mail : Poomin_1990@hotmail.com

(วันที่รับบทความ : กรกฎาคม 29, 2568 ; วันที่แก้ไขบทความ : สิงหาคม 14, 2568 ; วันที่ตอบรับบทความ : สิงหาคม 18, 2568)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา ด้วยแนวคิด PIE Model เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม สร้างจิตสำนึกที่ดี และสร้างภูมิคุ้มกันทั้งทางกายและใจ อีกทั้งยังเป็นการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้กับผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตามคุณธรรมอันพึงประสงค์ 5 ประการ ได้แก่ 1) พอเพียง 2) มีวินัย 3) สุจริต 4) จิตอาสา 5) กตัญญู โดย PIE Model เริ่มต้นจาก P=Planning คือ มีการวางแผนงานเชิงระบบอย่างครอบคลุม ได้แก่ มีแผนโครงการ/กิจกรรม ทีมงานดำเนินการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างเพียงพอและเหมาะสม มีการวางแผนเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นแผนงานที่รองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยสามารถบูรณาการเข้ากับวิชาเรียน กิจกรรมของสถานศึกษาได้อย่างลงตัวและเป็นรูปธรรม I=Implementation คือ การนำแผนงานเข้าสู่การปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม มีการเน้นกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์อย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง มีการติดตามผลเป็นระยะ เก็บรวบรวมข้อมูล ปัญหา อุปสรรค ในแต่ละระยะ และสรุปผลอย่างตรงไปตรงมา และ E=Evaluation คือ มีการประเมินผลของการดำเนินงาน ประเมินผลกลุ่มเป้าหมายคือผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แผนงานอย่างรอบด้านมากขึ้น เพื่อให้เห็นผลการพัฒนา และข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

คำสำคัญ : การส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์, PIE Model

Abstract

This academic article aimed to present the promotion of desirable morality in schools using the PIE Model. To instill morality, create a sense of awareness and build physical and mental immunity, and it is the creation of desirable characteristics for learners and educational personnel effectively according to the 5 desired virtues, namely, Sufficiency, Discipline, Honesty, Volunteerism, Gratitude. The PIE Model starts with P=Planning, which means having a comprehensive systematic plan. This includes having a project/activity plan, an implementation team and stakeholders that are sufficient and appropriate, having clear goals, and having a plan that effectively supports change and is consistent with the context of the schools, and being able to be integrated into the curriculum and activities of the schools in a tangible and appropriate manner. I=Implementation is the implementation of the plan in a tangible way. There is an emphasis on project activities that are related to promoting desirable morality intensively and continuously. There is a periodic follow-up, data collection, problems, and obstacles in each phase are collected, and results are summarized straightforwardly. And E=Evaluation is the evaluation of the results of the operations, the evaluation of the target groups, which are students and educational personnel. The comparative analysis before and after the operations to lead to a more comprehensive analysis of the plan in order to see the development results and the shortcomings that need to be corrected and improved.

Keywords : Enhancing Desired Moralities, PIE Model

บทนำ

การพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนนั้น ต้องเริ่มจากการสร้างคนดีสู่สังคม โดยใช้คุณธรรมนำการพัฒนา กล่าวคือ การให้ความสำคัญในการพัฒนาคนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านจิตใจซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งการกระทำ โดยทุกสถาบันในสังคมต้องร่วมมือกันปลูกฝังบ่มเพาะ และส่งเสริมให้คนในทุกช่วงวัย ทุกกลุ่ม และทุกพื้นที่ เป็นคนดีของสังคม ยึดหลักคุณธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะในโลกยุคปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทันสมัย และคนในสังคมมีค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากเดิม ส่วนใหญ่เป็นการวิ่งตามความทันสมัยของโลก จนลืมนำค่านิยมถึงคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ตามมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด เป็นต้น การสร้างสังคมคุณธรรมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของความรักและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นจำเป็นต้องพัฒนาที่คน เพราะคนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา และคุณธรรมเป็นหัวใจของการพัฒนาคน (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2561) ดังนั้น จึงมีการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และร่วมกันประกาศเจตนารมณ์เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบทั่วประเทศ แผนระดับที่ 1 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) แผนระดับที่ 2 แผนแม่บทได้ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนระดับที่ 3 แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) เป็นแผนระดับที่ 3 ที่เป็นแผนการพัฒนาเชิงประเด็น (Issue-based) และสอดคล้องกับแผน 3 ระดับ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2560 โดยสานต่อหลักคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2565) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความรู้และทักษะชีวิต (Soft Skills) อันมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ครบทุกมิติ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ แข็งแรง มีภูมิคุ้มกัน และนำพลังบวกมาสร้างความร่วมมือแก้ปัญหาวิกฤตและเหตุการณ์พลิกผันต่างๆ ที่กำลังเผชิญในปัจจุบันและอาจเกิดขึ้นในอนาคต ก็จะสามารถขับเคลื่อนโลกสมัยใหม่และผลักดันให้เกิดการพลิกโฉมประเทศ สร้างสังคมไทยที่ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบและยังเป็นเครื่องมือให้ทุกภาคส่วนร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมให้บรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2565)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กล่าวว่า การพัฒนาคนในภาพรวม ให้เป็นคนที่มีคุณภาพในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่ พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสังคมคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดี และมีความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) โดยที่การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนของชาติสามารถเป็นตัวจักรใหญ่ที่สำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากนโยบายที่เน้นการพัฒนาประเทศด้วยความรู้ด้านเทคโนโลยีเกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ส่งเสริมทักษะการสื่อสารในสังคมโลกตามบริบทที่เปลี่ยนไป และรู้เท่าทันเทคโนโลยีที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันแต่สิ่งสำคัญยิ่งกว่าในการพัฒนาคนคือการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดีรู้หน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อสังคม และครอบครัว การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ 5 ประการ ดังกล่าวจึงเป็นการนำพาชาติให้เจริญรุ่งเรือง มั่นคง มั่งคั่ง อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยจนสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สร้างคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม (พระมหากษัตริย์ องค์การสิริ, 2561 : 81)

ดังนั้น คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ จึงได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมภายใต้แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เพื่อนำสู่ความเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” โดยการปลูกฝังจิตสำนึกและปรับเปลี่ยนค่านิยมให้คนไทยมีพฤติกรรมที่สะท้อนการมีคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น น้อมนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และรักษาสืบสานวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม และปฏิบัติตนตามคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย 5 ประการ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู” ซึ่งเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณธรรมให้ปรากฏชัดเป็นรูปธรรมในสังคมไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) โดยเฉพาะการส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม และสติปัญญา เพราะการศึกษาถือเป็นรากฐานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการจัดการศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

(ทศนา แคมมณี, 2560) ซึ่งกระบวนการจัดการศึกษาที่สามารถช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์พร้อมด้วยความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังเช่นสถานศึกษาด้านแบบคุณธรรม ใช้แนวคิด PIE Model เป็นกรอบการทำงานที่ในการนำสู่การปฏิบัติจริง โดยคำว่า PIE ย่อมาจาก P=Planning คือ การวางแผน I=Implementation คือ การนำไปใช้ และ E=Evaluation คือ การประเมินผล PIE เป็นแนวคิดของ Newby, et al. (Newby, T., et al., 1996)

จากความสำเร็จดังกล่าวข้างต้น แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมที่พึงประสงค์ในสถานศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาผู้เรียนเยาวชน รวมถึงบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความมั่นคง ยั่งยืน

ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่า “คุณธรรมจริยธรรม” นั้น มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายความหมาย ทั้งทางด้านศาสนา และด้านวิชาการ คุณธรรม หมายถึง ภาวะจิตใจที่เมื่อสำแดงความประพฤติออกมาแล้ว สังคมตัดสินออกมาว่า เป็นจริยะที่ดีจริง งาม ถ้าใจเราคิดดี คิดจริงและคิดงาม และประพฤติออกมาดี จริง งาม แสดงว่าคนๆ นั้น มีคุณธรรม แต่ถ้าใจคิดชั่ว คิดไม่จริง (เท็จ) คิดไม่งาม ก็จะไม่มีความประพฤติชั่ว เท็จ และไม่งาม ซึ่งเราก็จะเรียกว่าคนไม่มีคุณธรรม ซึ่งสังคมต้องสร้างเครื่องตัดสินว่า อะไรคือ ดี จริง งาม คุณธรรมคือ ธรรมที่เป็นคุณหรือสภาพคุณงามความดี เริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ คนที่มีคุณธรรม เมื่อคิดดีแล้ว ย่อมแสดงพฤติกรรมคือคำพูดและการกระทำที่ปรากฏออกมาแล้ว สังคมตัดสินว่า ดี จริง และงาม คนที่ไม่มีคุณธรรม เมื่อคิดชั่วแล้ว ย่อมแสดงพฤติกรรมคือคำพูดและการกระทำที่ปรากฏออกมา แล้ว สังคมตัดสินว่า เลว เท็จ อับลัทธิ ส่วน จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติหรือศีลธรรม หมายถึงคำพูดและการกระทำ หรือพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม และสมใจ ศิริภมม (2558) ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณความดี งาม สภาพประกอบเกื้อกูล สิ่งที่คุณคละยอมรับว่า เป็นสิ่งที่ดีงาม ส่วนจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติศีลธรรม กฎศีลธรรม

พุทธรักษ์ ปราบนอก (2560) กล่าวว่าถึงคุณธรรมและจริยธรรมไว้ว่า คุณธรรมเน้นที่สภาพลักษณะ หรือคุณสมบัติที่แสดงออกถึงความดีงาม ส่วนจริยธรรมมีความหมายที่เน้นความประพฤติหรือการปฏิบัติที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคมสำหรับศีลธรรมนั้น เป็นเรื่องของความดีความชอบธรรม ความถูกต้อง

ชวน ภารังกุล และคณะ (2564 : 335) ให้สรุปไว้ว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทางจิตใจ และความประพฤติ 8 ประการ ได้แก่ ขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี พะมาหาอนันต์ องค์กรสิริ (2561 : 84) ได้สรุปไว้ว่า คำว่า “คุณธรรมจริยธรรม” นี้ เป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าวควบคู่กันเสมอ จนทำให้เข้าใจผิดได้ว่า คำทั้งสองคำมีความหมายอย่างเดียวกันหรือมีความหมายเหมือนกัน แท้ที่จริงแล้วคำว่า “คุณธรรม” กับคำว่า “จริยธรรม” เป็นคำแยกออกได้ 2 คำ และมีความหมายแตกต่างกันคำว่า “คุณ” แปลว่า ความดี เป็นคำที่มีความหมายเป็นทางนามธรรม ส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติปฏิบัติที่ควรประพฤติ เป็นคำที่มีความหมายทางรูปธรรม

พจนานุกรมของแมน ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรมและจริยธรรม โดยสรุปไว้ว่า คุณธรรม (Virtue) คือ สภาพความดีของลักษณะและพฤติกรรม คุณภาพความดีเฉพาะในลักษณะของบุคคล ประโยชน์หรือข้อได้เปรียบที่ทำให้ของบางอย่างดีกว่าหรือให้ประโยชน์ได้มากกว่า (Longman, 2003 : 1841) ส่วน จริยธรรม (Ethic) คือ ความคิดหรือความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติและเจตคติของบุคคล หลักการของความประพฤติสำหรับการตัดสินใจว่าสิ่งใดผิดหรือถูก (Longman, 2003 : 533)

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2561 : 18) ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ว่าหมายถึง สภาพความดีที่เกิดขึ้นในจิตใจของคน และแสดงออกเป็นการประพฤติปฏิบัติที่ดีจนเคยชินก่อให้เกิดประโยชน์สุขในสังคม และคุณธรรม ยังหมายถึง คุณธรรมที่บุคคลได้กระทำ ตามความคิดและมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม นอกจากนี้ โดยคำว่า คุณธรรม ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง สภาพคุณงามความดีขณะที่ระบียบ สำนักรายการรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 บัญญัติว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประคับประคองใจให้เกลียดความ

ชั่ว กลัวบาป เป็นเครื่องกระตุ้น ผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่มีความสงบเย็นภายใน และเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการของสังคมไทย

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาวะจิตเชิงบวก และแสดงออกมาทางกาย คือการกระทำ และทางวาจา คือคำพูดในเชิงบวก กล่าวคือ สภาวะที่จิตตั้งมั่นอยู่ในความดี หรือจิตมีธรรมชาติโน้มไปในความดี ไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม จิตที่ประกอบด้วยความดีนั้นเรียกว่า จิตประกอบด้วยคุณธรรม ซึ่งโดยปรกติแล้ว จิตมีสภาวะเป็นกลาง แต่เมื่อน้อมไปในด้านดี กล่าวได้ว่า จิตประกอบด้วยคุณธรรมคือความดี แต่ถ้าโน้มไปในด้านชั่ว เรียกได้ว่าใจขาดคุณธรรม ดังนั้นคุณธรรมจึงเป็นสภาวะจิตที่ประกอบด้วยกุศล คุณงามความดีนั่นเอง ส่วนจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติในทางที่ถูกต้องดีงามตามครรลองคลองธรรม และไม่ผิดกฎศีลธรรม ซึ่งเป็นการปฏิบัติ หรือแสดงออกที่โน้มไปในทางสุจริต ประกอบด้วย กายสุจริต ความประพฤติชอบทางกาย วาจาสุจริต ความประพฤติชอบทางวาจา และมโนสุจริต ความประพฤติชอบทางใจ หรือเป็นการปฏิบัติหรือแสดงออกอย่างมีมนุษยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมที่พึงประสงค์

แนวคิดเรื่อง คุณธรรมอันพึงประสงค์ เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับการวางหลักปฏิบัติโดยมีเป้าหมาย หรือความคาดหวัง ในตัวบุคคลซึ่งอาจมีการวัด หรือประเมินผล ด้วยวิธีต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้ทราบชัดว่า บุคคลเหล่านั้นมีพฤติกรรมกรรมการแสดงออกหรือ มีคุณลักษณะที่ประกอบด้วยคุณธรรมอันพึงประสงค์มากน้อยเพียงใด และยังเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ที่สามารถนำไปพัฒนาบุคลากรในองค์กรต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงควรศึกษาในแต่ละประเด็นเพื่อต่อยอดการสร้างองค์ความรู้ใหม่

ความหมายของคุณธรรมอันพึงประสงค์

คุณธรรมอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณธรรมที่เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมคาดหวังให้คนในสังคมมีเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเจริญก้าวหน้า ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนานคนและสังคมให้เป็นไปในทางที่ดีงาม โดยคุณธรรมอันพึงประสงค์ที่มักกล่าวถึงในสังคมไทย เช่น "พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู" (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2567) ซึ่งเมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักคุณธรรมอันพึงประสงค์แล้วย่อมส่งผลต่อการเป็นผู้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมอันพึงประสงค์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น เป็นเหตุและเป็นผลส่งเสริมซึ่งกันและกัน คุณธรรมเป็นเหตุ ลักษณะหรือความประพฤติที่สำแดงออกมาเป็นผล คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก บุคลิกลักษณะที่ดีงาม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หากขาดอาจส่งผล คือ สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ผู้อื่น และสังคม (อาคม ช่วยบำรุง, 2565 : 161) คุณธรรมอันพึงประสงค์กับการจัดการศึกษามีความเกี่ยวเนื่องกันและระบุไว้ใน หลักสูตรการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ตลอดถึงบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นการเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ควบคู่กันไป อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทย และพลโลก และเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน มีคุณธรรม รักความเป็นไทย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์มีทักษะด้านเทคโนโลยีสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

เก่ง หมายถึง คนที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิต และแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างชาญฉลาด เข้าใจทั้งทางโลก และทางธรรม มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้เรียนรู้และเข้าใจในหลักวิชาการต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถด้านใดด้านหนึ่งหรือรอบด้าน มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ ความสามารถทางด้านภาษา เป็นต้น

ดี หมายถึง คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมี สติ และปัญญา มีจิตใจที่ดีงาม ประกอบด้วยคุณธรรมอันพึงประสงค์คือ มีความพอเพียง มีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีจิตอาสา และมีความกตัญญูเป็นพื้นฐานของจิตใจ ปฏิบัติตนตามครรลองคลองธรรม ส่งผลให้เป็นผู้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในสังคม ประเทศชาติ

มีความสุข หมายถึง คนที่มีความสงบทั้งกายและใจ ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย มีความร่าเริงแจ่มใสในการดำเนินชีวิต แม้เจอปัญหาหรืออุปสรรค ก็มีทัศนคติที่ดี มองโลกในแง่บวก ซึ่งส่งผลให้มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ โดยไม่เบียดเบียนหรือเอาเปรียบผู้อื่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ ดีงาม เป็นสิ่งที่นักเรียนควรยึดถือปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมที่ดี บุคคลส่วนใหญ่เห็นว่าดีงามถูกต้อง เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (นิวัฒน์ สิ้นไชย, 2560)

สรุปได้ว่า คุณธรรมอันพึงประสงค์ หมายถึง ธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ดีงามตามครรลองคลองธรรม และส่งผลให้ผู้ปฏิบัติสมบูรณ์ด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ โดยเฉพาะนักเรียนในสถานศึกษา เมื่อนักเรียนประพฤติโดยยึดหลักคุณธรรมอันพึงประสงค์นี้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น เมื่อมีความพอเพียง ย่อมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อมีวินัย ย่อมไม่ประพฤตินอกกลุ่มนอกทางให้เสียหาย เมื่อมีความสุจริต ย่อมประกอบสัมมาอาชีพ และไม่เอาเปรียบผู้อื่นไม่มีโอกาส และเมื่อมีจิตอาสา ย่อมมีน้ำใจ ไม่ตรี สร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ช่วยให้สังคมน่าอยู่เพราะเป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเมื่อมีความกตัญญู ย่อมเป็นเครื่องสร้างจิตสำนึกและค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสม สังคมที่ประกอบไปด้วยผู้ปฏิบัติตามคุณธรรมอันพึงประสงค์ย่อมเป็นสังคมแห่ง คนเก่ง คนดี และคนมีความสุข เป็นต้น

ความสำคัญของคุณธรรมอันพึงประสงค์

คุณธรรม เป็นคุณค่าพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบทุกมิติ คือ เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ สามารถขับเคลื่อนภารกิจให้ทันต่อโลกสมัยใหม่ พร้อมกับสร้างสังคมให้ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญ ในปี พ.ศ. 2566-2570 ของแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ให้สอดคล้องกับทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมให้บรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อต้องการให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนโดยการถ่ายทอดเป้าหมายและตัวชี้วัดของ “แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์” ทั้ง 4 ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม ประเด็นที่ 11 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) เป็นเครื่องมือในการแปลงแนวทางการพัฒนาของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ผลักดันไปสู่การปฏิบัติ และการบริหารการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายภายในกรอบระยะเวลาที่กำหนด และเป็นเครื่องมือในการพลิกโฉมสังคมไทย ด้วยการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทางสังคม 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการบ่มเพาะจิตใจในทุกช่วงวัยของมนุษย์ด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ 2) การพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม 3) กระบวนการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมหรือการแสดงออกที่สะท้อนการมีคุณธรรมในระดับบุคคลจากการปรับเปลี่ยนวิถีคิด กรอบความคิด หรือค่านิยม และกระบวนการพัฒนาระบบเสริมสร้างขีดความสามารถของกลไกเพื่อการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม การทำความดีที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย
2. เพื่อให้ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาครัฐ พัฒนาระบบและการเสริมสร้างขีดความสามารถของกลไกเพื่อการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรม
3. เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพคน และองค์กรเครือข่าย เพื่อการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม

การพัฒนาคอนไทยทุกช่วงวัยให้มีความรู้ และทักษะชีวิต (Soft Skills) อันมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบ เป็นประเด็นการพัฒนาของแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ต่อเนื่องจากแผนส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2570) อันเป็นแผนส่งเสริมคุณธรรมฉบับแรกของประเทศที่ทำให้

คุณธรรมได้ถูกนำไปอภิปราย ถกเถียง และเกิดการบูรณาการการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานทุกภาคส่วนทั่วประเทศ ซึ่งแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย 5 ประการ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู” เพื่อนำการเป็นคนดี มีคุณธรรม และเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” น้อมนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและรักษาสืบสานวิถีวิวัฒธรรมไทยที่ดั่งาม และเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิต และการพัฒนาคุณธรรมให้ปรากฏเป็นรูปธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นมาตรฐานด้านคุณธรรม ได้แก่ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู” นั้น ศูนย์คุณธรรมดำเนินการพัฒนามาตรฐานด้านคุณธรรมให้เป็น “เครื่องมือในการส่งเสริมและขับเคลื่อน คุณธรรมสำหรับองค์กร” โดยมาตรฐานด้านคุณธรรม ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการวัดหรือการประเมินองค์กรเพื่อให้คุณ หรือให้โทษ แต่เป็นแนวทางเพื่อให้องค์กรได้ประเมินตนเอง เพื่อให้รู้ศักยภาพ สถานการณ์ขององค์กร และนำไปสู่การพัฒนาองค์กรที่มีการดำเนินงานอย่างมีคุณธรรมได้อย่างเป็นระบบ โดยคุณธรรมในแต่ละด้านมีการนิยามเบื้องต้นเพื่อเป็นตัวช่วยให้กับองค์กรได้นำไปปรับให้เหมาะสมกับเป้าหมาย และบริบทขององค์กร และมียอดประกอบตามค่านิยม โดยในแต่ละองค์ประกอบจะพิจารณาใน 3 มิติทาง คือ - ระบบ/กลไก - ปฏิบัติการ - ผลลัพธ์ เป็นเครื่องมือในการสร้างคนดี สังคมดี เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ต้องใช้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” คือ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาด้านจิตใจ ทุกสถาบันในสังคมต้องร่วมมือกันบ่มเพาะ ปลูกฝัง ส่งเสริมให้คนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่ เป็นคนดี คิดดี พูดดี ทำดี มีคุณธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต

คุณธรรมระดับบุคคลแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2561 : 20-21) ดังนี้

- (1) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้คนเกิดความเพียรพยายามทำในสิ่งที่มุ่งหมายไว้ให้สำเร็จ ประกอบด้วย วินัย อดทน ขยัน
- (2) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง สร้างแรงผลักดันให้เกิดคุณธรรม ประกอบด้วย ซื่อสัตย์ ซื่อตรง รับผิดชอบ
- (3) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง ไม่ให้คนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ประกอบด้วย มีสติ พอเพียง
- (4) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ให้คนเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนรวม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา กตัญญู เสียสละ

นอกจากคุณธรรมระดับบุคคล ยังมีคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีหลักการสำคัญ 2 ข้อ ได้แก่

- (1) ข้อห้าม คือ ห้ามทำให้อื่นและส่วนรวมมีความทุกข์
- (2) ข้อพึงปฏิบัติ คือ ให้ทำให้อื่นและส่วนรวมมีความสุข

อีกทั้ง คุณธรรมอันพึงประสงค์นั้น เป็นเครื่องสร้างสังคมสงบสุข โดยการยึดถือคุณธรรมอันพึงประสงค์จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ความไม่เป็นธรรม และสร้างความสามัคคีในสังคม ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีความมั่นคงในชีวิต และสามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีสติ ส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนจากการมีพลเมืองที่มีคุณธรรม โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่บุตรหลาน และสถาบันการศึกษาที่ควรมีการบูรณาการคุณธรรมเข้าในหลักสูตรการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม รวมถึงสถาบันศาสนาที่เป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนตามคุณธรรม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อชุมชนและสังคม โดยเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมและกล่อมเกลาสังคมให้น่าอยู่ ด้วยการยึดหลักคุณธรรมที่ยังรากลึกลงในจิตใจของคนในสังคม

องค์ประกอบของคุณธรรมอันพึงประสงค์

ในแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570) ได้กำหนดคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย 5 ประการ เพื่อนำสู่การเป็นคนดี มีคุณธรรม และเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” น้อมนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และรักษาสืบสานวิถีวิวัฒธรรมไทยที่ดั่งาม ซึ่งเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิต และการพัฒนาคุณธรรมให้ปรากฏชัดเป็นรูปธรรมในสังคม จึงกล่าวได้ว่าคุณธรรมอันพึงประสงค์นั้น เป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า โดยทั่วไปคุณธรรมอันพึงประสงค์ที่สังคมไทยให้ความสำคัญและส่งเสริม ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 5 ประการ ดังนี้

1. พอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม มีเหตุผลในการตัดสินใจ ใช้ความรู้รอบคอบ และสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง เพื่อให้สามารถรอดพ้นจาก

วิกฤตภัยต่างๆ ได้ โดยคุณธรรมเรื่อง พอเพียงนั้น ทางด้านศาสนาเป็นหลักการปฏิบัติตามทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา ในการดำเนินชีวิต และในทางวิชาการเป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั่งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

(1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

(2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

(3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้ (1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ (2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

2. มีวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบ กติกาของสังคมและองค์กร และจรรยาบรรณวิชาชีพขององค์กร รวมถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัดตามหน้าที่พลเมืองดีและเคารพกฎหมาย ตลอดจนป้องกัน และรับผิดชอบผลกระทบต่องานสังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการส่งเสริมวินัยให้แก่นักเรียนจึงครอบคลุมถึงการส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีความประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบแบบแผน และข้อบังคับของโรงเรียนและสังคมและประเทศชาติได้อย่างเหมาะสมที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อความเป็นระเบียบ และความสงบสุขของสังคมและประเทศชาตินั้นๆ การมีวินัยจะทำให้เราอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข และการมีวินัยนั้นสามารถทำได้ง่ายโดยไม่ต้องให้ใครสั่ง และถ้าเราเป็นคนที่มีวินัยเราก็จะได้รับสิ่งดีๆ และอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ ดังนั้นการมีวินัยจะทำให้เราอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข และการมีวินัยนั้นสามารถทำได้ง่ายโดยไม่ต้องให้ใครสั่ง และถ้าเราเป็นคนที่มีวินัยเราก็จะได้รับสิ่งดีๆ และอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ ดังนี้

(1) ทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุข

(2) ทำให้สังคมและประเทศชาติสงบสุข ไม่มีปัญหากันระหว่างคนในสังคมและประเทศชาติด้วยกัน

(3) ทำให้เรามีอนาคตที่ดีในหน้าที่การงานและเรื่องต่างๆ

(4) ทำให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน

(5) ทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า เนื่องจากคนในประเทศชาติเคารพสิทธิและมีความเป็นระเบียบวินัยซึ่งกันและกัน

(6) สร้างนิสัยให้เราเป็นคนตรงต่อเวลา และเป็นคนดีมีคุณธรรม

3. สุจริต หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้องความเป็นธรรมทั้งปวง ประพฤติปฏิบัติแต่ความดีงาม ซื่อสัตย์ จริงใจ ไม่ทุจริตคดโกง และเป็นธรรม ไม่สนับสนุน ไม่ร่วมมือ ไม่ยินยอมพร้อมต่อการทุจริตทุกรูปแบบ นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย สุจริต ประกอบด้วย

(1) การละอายต่อการทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การแสดงความรู้สึกไม่สบายใจ รังเกียจ อาย กระดาก ในใจตน ไม่กล้าทำสิ่งที่ไม่ดีกฎระเบียบ ไม่ว่าจะต่อหน้า หรือลับหลังผู้อื่น

(2) การไม่เอาเปรียบ และไม่แสวงหาผลประโยชน์ การกระทำในสิ่งที่ตรงไปตรงมา รักษาความสัตย์ไม่เอาเปรียบ และไม่ยึดผลประโยชน์อันมิชอบของตนเองและพวกพ้องเพียงฝ่ายเดียว

(3) การยืนหยัดในความถูกต้อง การแสดงออกหรือการสนับสนุนความคิด การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย และต่อต้านการทุจริตด้วยความกล้าหาญ แม้ว่าจะมีความยากลำบากหรืออุปสรรคขัดขวาง

4. จิตอาสา หมายถึง การมีจิตใจสาธารณะ รู้จักแบ่งปันและเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม โดยเฉพาะการมีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น เป็นอาสาสมัครปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ที่เป็นการบริการสังคม เป็นต้น คำว่า จิตอาสานั้น เป็นจิตแห่ง

การให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์โดยเต็มใจ สมครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ ในการทำกิจกรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดายเมื่อพบเห็นปัญหา หรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี และเป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือ ความสงบเยือกเย็น และพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้ จิตอาสา ประกอบด้วย

(1) จิตอาสา คือ การทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น องค์กรและสังคม ด้วยความสมัครใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

(2) สำนักสาธารณะ คือ การตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสาธารณสมบัติ ด้วยการเอาใจใส่ดูแลรักษาโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

(3) การเสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น คือ การอุทิศร่างกาย สติปัญญา ทรัพย์สิน และเวลาเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่นโดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

(4) อาสาสมัคร เป็นงานที่เกิดจากผู้ที่มีจิตอาสา ทำเพื่อส่วนรวม เป็นผู้ที่เอื้อเพื่อ เสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ แรงปัจจัยเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นหรือสังคมให้เกิดประโยชน์และความสุขเพิ่มมากขึ้น

5. กตัญญู หมายถึง การมีจิตสำนึกบุญคุณ และแสดงออกอย่างเหมาะสม การรู้บุญคุณและตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณ เช่น บิดามารดา ครู อาจารย์ และสังคม รวมไปถึงแผ่นดินเกิด ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สถาบันองค์กรที่เคยอำนวยความสะดวกให้แก่ตน เป็นต้น โดยการสำนึกบุญคุณและกระทำความตอบแทนนั้นไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยสิ่งของหรือเงินทองเท่านั้น อาจแสดงออกด้วยการพูดหรือการกระทำก็ได้ เช่น การยกย่องสรรเสริญ การปฏิบัติตนบนหลักพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม เป็นต้น ความกตัญญูนั้น เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่างๆ มีบิดามารดา ครูอาจารย์ญาติพี่น้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ต้องพึงอาศัยสิ่งเหล่านี้อีก เช่น อาศัยปัจจัย 4 เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิตจึงจะอยู่รอดได้ ในส่วนจิตใจมนุษย์ก็ได้รับการปลูกฝังอบรมคุณลักษณะคุณค่าทางจิตใจจากบุคคลอื่นมีบิดามารดาเป็นต้น ให้มีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ ความกตัญญู เป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่พึงปรารถนาของทุกคนที่มีความกตัญญู ย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนากล่าวยกย่องบุคคลที่มีความกตัญญู และให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้มีกตัญญูว่า เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก พระพุทธองค์ตรัสว่า บุคคลที่หาได้ยากมี 2 จำพวก ได้แก่ 1) บุพพการี ผู้ทำอุปการะก่อน 2) กตัญญูททเวที ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วตอบแทน บุพพการีบุคคลกับกตัญญูททเวทีบุคคล คือบุคคลที่มาคู่กันเสมอ เพราะมีผู้ทำอุปการะก่อนจึงมีผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน และเป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะว่าหมู่มนุษย์ส่วนใหญ่ถูกอวิชชาครอบงำ ยากที่จะมองเห็นคุณค่าของบุคคลอื่นได้ กตัญญูประกอบด้วย

(1) การสำนึกในความดี การเห็นคุณค่า รู้สึกขอบคุณ คิดในทางบวกหรือมีทัศนคติที่ดีต่อคุณความดีที่ตนเองหรือส่วนรวมได้รับประโยชน์ในทางที่ถูกต้องเหมาะสม

(2) การเคารพความดี การชื่นชม ยกย่อง ให้เกียรติในความดีของตนเอง หรือส่วนรวมได้รับประโยชน์ในทางที่ถูกต้องโดยแสดงออกด้วยความสุภาพเหมาะสม

(3) การตอบแทนความดี การประพฤติตนในทางที่ดีเมื่อมีโอกาส โดยไม่ละเมิดสิทธิ์หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพื่อแสดงความขอบคุณความดีที่ตนเองหรือส่วนรวมได้รับประโยชน์ในทางที่ถูกต้อง (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2565)

การส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา

การส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ในสถานศึกษานั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องคำนึงถึงแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนหรือบุคลากรเป้าหมาย สามารถเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสามารถพัฒนาให้เป็นอุปนิสัยในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และยังเป็นการพัฒนาทักษะ ความรู้ และสังสมประสบการณ์ ในการกำหนดเป้าหมาย และการวางแผนในการทำงาน นำมาซึ่งความสำเร็จจุล่งในการปฏิบัติงาน และได้รับการยอมรับจากบุคคลภายในและภายนอก

สถานศึกษา รวมทั้งการจัดการที่ดี และมีประสิทธิภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ย่อมส่งผลต่อความสำเร็จ และก้าวหน้าของสถานศึกษา (นรมน ชันดี, 2561 : 20) โดยการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์แต่ละด้านนั้น ประกอบด้วย

1. การส่งเสริมด้านพอเพียง สถานศึกษาควรส่งเสริมความรู้หรือแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างพอประมาณ การมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต โดยมีแนวทาง ดังนี้

(1) สถานศึกษาควรมีกิจกรรม/โครงการ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนประหยัดอดออม เช่น ธนาคารฝากออมเงิน วางแผนการใช้จ่าย และใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ

(2) มีการอบรมให้ความรู้ถึงประโยชน์ของความพอเพียง รวมไปถึงการรู้จักพอประมาณตน ไม่โลภ จนก่อให้เกิดผลเสีย เช่น เกิดการเบียดเบียนผู้อื่น ตลอดถึงสังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

(3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักประเมินความจำเป็นในการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

(4) มีการดำเนินกิจกรรม/โครงการ อย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นความเคยชินกลายเป็นอุปนิสัยที่ดี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางกายและใจ ให้ผู้เรียนสามารถรอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

2. การส่งเสริมด้านมีวินัย สถานศึกษาควรรณรงค์ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ เคารพกฎหมาย และร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการป้องกันและรับผิดชอบผลกระทบต่องาน และสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทาง ดังนี้

(1) ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับของสถานศึกษา ตลอดถึงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมตามหน้าที่พลเมืองดี

(2) ส่งเสริมด้านการเคารพกฎหมาย โดยไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือแสดงออกถึงความท้าทาย และไม่ทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามครรลองคลองธรรม

(3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม ตลอดถึงสิ่งแวดล้อม เช่น มีวินัย ตรงต่อเวลารู้น้ำที่ มีจิตสาธารณะ เป็นต้น

3. การส่งเสริมด้านสุจริต สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้องและเป็นธรรม ไม่สนับสนุน ไม่ร่วมมือ ไม่ยินยอม และพร้อมต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ โดยมีแนวทาง ดังนี้

(1) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความประพฤติดี มีกาย วาจาเรียบร้อย มีใจ ซื่อสัตย์ ซื่อตรงทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น

(2) ยึดมั่นในหลักความถูกต้องและเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

(3) ไม่สนับสนุน และไม่ร่วมมือหรือยินยอมกับการทุจริต และพร้อมต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ

4. การส่งเสริมด้านจิตอาสา สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการให้และการเสียสละ โดยมีแนวทาง ดังนี้

(1) ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเป็นผู้ให้และเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม

(2) ส่งเสริมด้านความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่นด้วยใจบริสุทธิ์ โดยไม่หวังผลตอบแทน

(3) ส่งเสริมให้รู้จักประเมินความสามารถของตน มีความกล้าหาญในการอุทิศตน เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

5. การส่งเสริมด้านกตัญญู สถานศึกษาควรส่งเสริมการสำนึกบุญคุณและแสดงออกต่อผู้มีพระคุณ รวมถึงสถาบัน องค์การ สิ่งแวดล้อม และประเทศชาติ อย่างถูกต้อง และเหมาะสม โดยมีแนวทาง ดังนี้

(1) ส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการอบรมปลูกจิตสำนึกผู้รู้คุณให้กับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เช่น ค่ายคุณธรรมด้านความกตัญญู เป็นต้น

(2) จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงออกด้านความกตัญญู โดยให้ผู้เรียนได้กระทำหรือแสดงออกด้วยตนเอง เช่น กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันครู วันชาติ วันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญอื่นๆ เป็นต้น

(3) ส่งเสริมบุคคลตัวอย่างด้านความกตัญญู เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของ แต่เป็นการยกย่องการกระทำอย่างจริงใจบนหลักพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม

แนวคิด PIE Model

แนวคิด PIE Model เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และถูกใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ โดยแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วย (Newby, T., et al., 1996)

P: Strategic Planning กลยุทธ์การวางแผน ประกอบด้วย SWOT (วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค) Vision (วิสัยทัศน์) Mission (พันธกิจ) Goal (เป้าหมาย เป้าประสงค์) Objective (วัตถุประสงค์) Strategic (ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์) Plan / Project (การวางแผน โครงการ)

I: Strategic Implementation กลยุทธ์การใช้เทคนิควิธีการเครื่องมือ ประกอบด้วย SBM (โรงเรียนเป็นฐาน) Sufficiency Economy (หลักเศรษฐกิจพอเพียง) Good Governance (ธรรมาภิบาล) Participation (มีส่วนร่วม) Team (ทำงานเป็นทีม) Leadership (ภาวะผู้นำ)

E: Strategic Control and Evaluation กลยุทธ์การติดตามงาน และการประเมิน ผลงาน โครงการ กิจกรรม โดยใช้วงจรเดมมิง Deming (P-D-C-A) ประกอบด้วย P (Plan): การวางแผน D (Do) การดำเนินงาน C: (Check) การตรวจสอบ และ A: (Action) การพัฒนาปรับปรุงงานโครงการ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

กรอบการทำงานของแนวคิด PIE Model ในการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ในสถานศึกษา

กรอบการทำงานของแนวคิด PIE Model ถูกใช้ในการพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในองค์กร และอื่นๆ เพื่อเชื่อมโยงระบบการบริหารจัดการสถานศึกษาให้เข้ากับระบบการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ในสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง ยังเป็นกระบวนการที่ไม่ซับซ้อน สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และมีความครอบคลุมในการบริหารจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการ PIE Model ประกอบด้วย

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนงานเชิงระบบ มีความครอบคลุมในการปฏิบัติงาน ด้านการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์โดยสอดคล้องกับบริบทขององค์การอย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

- (1) มีการประชุม ระดมความเห็น และร่วมกันวางแผนงานอย่างเป็นระบบ
- (2) แผนปฏิบัติงานมีความครอบคลุมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม
- (3) กำหนดกิจกรรม/โครงการที่สอดคล้องกับการส่งเสริมคุณธรรมที่พึงประสงค์
- (4) คำนึงงบประมาณ/ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้

2. การนำไปใช้ (Implementation) หมายถึง การนำแผนงานสู่ปฏิบัติหรือผู้รับผิดชอบ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้ความเข้าใจในแผนงานและการปฏิบัติงาน รวมถึงมีการดำเนินงาน กำกับ ติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบด้วย

- (1) มีการมอบหมายการปฏิบัติงานแก่ผู้รับผิดชอบอย่างเหมาะสม
- (2) บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานและดำเนินงานตามแผนงานอย่างเหมาะสม
- (3) มีการดำเนินงาน กำกับ ติดตาม อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การศึกษา ตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล ทั้งก่อนปฏิบัติงาน ระหว่างดำเนินงานและหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงานแล้ว ประกอบด้วย (Newby, T., et al., 1996)

- (1) มีการศึกษาความพร้อม เพื่อเตรียมการก่อนการดำเนินงานกิจกรรม/โครงการ ตามแผนงาน
- (2) มีการตรวจสอบระหว่างดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบท

(3) มีการติดตาม ประเมินผล กิจกรรม/โครงการ หลังการดำเนินงาน เพื่อสรุปผล และพัฒนาปรับปรุงแก้ไขอย่างเหมาะสม

(4) ในการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อให้ทราบระดับความสำเร็จ หรือความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน ควรใช้เกณฑ์การประเมินผลอย่างรอบด้าน ซึ่งตามเกณฑ์การประเมินหน่วยงานคุณธรรม ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2568 : 4-8) ดังนี้

(1) สถานศึกษามีการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกัน ที่จะพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาโดยยึดมั่นในหลักปฏิบัติ คุณธรรมอันพึงประสงค์ 5 ประการ กล่าวคือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู

(2) สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมาย จาก “ปัญหาที่อยากแก้” “ความดีที่อยากทำ” สอดคล้องกับหลักปฏิบัติคุณธรรมอันพึงประสงค์ 5 ประการ กล่าวคือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู

(3) สถานศึกษามีการจัดทำแผนการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในข้อที่ 2 เพื่อประโยชน์สุขของผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา

(4) สถานศึกษามีผลสำเร็จของการดำเนินงานตามเป้าหมายของแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในข้อที่ 3 จากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และหรือเงินทุนจากหน่วยงานภาครัฐ

(5) สถานศึกษามีการประชุม เพื่อสรุปผลสำเร็จของแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในข้อ 3 เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง หรือพัฒนาหน่วยงานให้มีการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์ที่เข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(6) สถานศึกษามีการยกย่องบุคคลภายในสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีคุณธรรม หรือที่ทำความดี จนเป็นแบบอย่างได้ และหรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้แก่สถานศึกษา

(7) ปัญหาความไม่รับผิดชอบ ปัญหาของการประสานงาน ปัญหาด้านการขาดการสื่อสาร ลดลง หรือหมดไปมากน้อยเพียงใด และมีการทำความดี ตามหลักปฏิบัติของคุณธรรมอันพึงประสงค์ ในระดับใด

(8) สถานศึกษามีองค์ความรู้หรือ รายงานผลสำเร็จของการดำเนินงานตามเป้าหมายของแผนดำเนินงานที่กำหนดไว้ในข้อที่ 3

(9) สถานศึกษามีการพัฒนา ยกระดับคุณภาพที่มีขีดความสามารถในการส่งเสริมและเผยแพร่ หรือถ่ายทอดองค์ความรู้ รวมทั้งมีความพร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับหน่วยงานอื่นได้

บทสรุป

คุณธรรมอันพึงประสงค์ เป็นหลักปฏิบัติโดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน รวมถึงบุคลากรทางการศึกษาให้สมบูรณ์ด้วยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม ทั้งด้านกายภาพ และมโนภาพ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตามบริบทของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีวิถีชีวิตอย่างยั่งยืนต้องยึดหลักคุณธรรมอันพึงประสงค์ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) พอเพียง ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น รวมถึงสังคม และสิ่งแวดล้อม, มีเหตุผลในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ และสร้างภูมิคุ้มกันตนเอง เพื่อให้สามารถรอดพ้นจากวิกฤตภัยต่างๆ ได้ 2) มีวินัย ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกาของสังคมและองค์กร และจรรยาบรรณวิชาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รวมถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัดตามหน้าที่พลเมืองดีและเคารพกฎหมาย 3) สุจริต ประพฤติซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง ไม่สนับสนุน ไม่ร่วมมือ ไม่ยินยอม และพร้อมต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ 4) จิตอาสา จิตสาธารณะ รู้จักแบ่งปันและเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน โดยไม่คาดหวังอามิสสินจ้าง 5) กตัญญู สำนึกบุญคุณ และกระทำตอบแทน ตลอดถึงการแสดงออกอย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งต่อผู้มีพระคุณ สิ่งแวดล้อม สถาบัน องค์กรต่างๆ รวมถึงประเทศชาติ โดยการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยใช้แนวคิด PIE Model เป็นกรอบการทำงานที่สามารถขับเคลื่อนคุณธรรมอันพึงประสงค์สู่การปฏิบัติจริง โดยเริ่มต้นจาก P=Planning คือ มีการวางแผนงานเชิงระบบอย่างครอบคลุม เช่น มีโครงการ/กิจกรรม ทีมงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับแผนงาน เป้าหมายชัดเจน อีกทั้งต้องเป็นแผนงานที่รองรับและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยสามารถบูรณาการเข้ากับวิชาเรียน กิจกรรมของสถานศึกษาได้อย่างลงตัวและเป็นรูปธรรม I=Implementation คือ การนำแผนงานเข้าสู่การปฏิบัติจริง มีการเน้นกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมอันพึงประสงค์อย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง อย่างเป็นรูปธรรม มีการติดตามผลเป็นระยะ และสรุปผลอย่างตรงไปตรงมา และ E=Evaluation คือ มีการประเมินผลของงานอย่างรอบด้าน วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบก่อนและหลัง เพื่อให้เห็นผลการพัฒนา และข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขปรับปรุง ให้ดีขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐานคุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ

พ.ศ. 2566. [Online]. Available: <https://ops.moe.go.th>. [2568, กรกฎาคม 20].

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุงปี 2560).

กรุงเทพ : กระทรวงศึกษาธิการ.

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). การส่งเสริมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา สร้างคนดี
สู่สังคม. กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม องค์การมหาชน.
- _____. (2565). คู่มือการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติระยะที่ 2
(พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย).
- _____. (2565). สรุปผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2565).
กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย).
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2565). คู่มือการประเมินชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม
ภายใต้แผนปฏิบัติ การด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570).
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย).
- ชวน ภาวิกุล และคณะ (2564). การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนภาวนาภิรมย์พิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี.
วารสารสิรินธรปริทรรศน์, 22 (1), 325-337.
- ทศนา แคมมณี. (2560). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- นิวัฒน์ สิ้นไชย. (2560). การพัฒนาแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนสำหรับ
สถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นรมน ขันดี. (2561). การศึกษาบทบาทการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา
ชั้นพื้นฐานในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระมหอนันต์ องค์กรศิริ. (2561). คุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาผู้เรียนในยุคไทยแลนด์ 4.0.
วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2 (2), 81-90.
- พุทธิรักษ์ ปรานนอก. (2560). การสอนศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาของประเทศไทย.
วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, 34 (3), 269-287.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2561). การส่งเสริมคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” สร้างคนดีสู่สังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 1. บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2568). แนวทางการส่งเสริมหน่วยงานคุณธรรมและองค์กรคุณธรรม
ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. [Online]. Available:
<https://www.sbpac.go.th/home/wp-content/uploads/2025/02/>. [2568, กรกฎาคม 24].
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อาคม ช่วยบำรุง. (2565). แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 9 (11), 161-180.
- อุดมรัตน์ สงวนศิริธรรม และสมใจ ศิริกรมล. (2558). พฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพ.
เชียงใหม่ : สยามพิมพ์นานา.
- Longman. (2003). Longman Dictionary of Contemporary English, The Living Dictionary. 3rd ed.
Pearson Education Limited. Harlow, England.
- Newby, T., et al. (1996). Instructional Technology for Teaching and Learning : Designing
Instruction, Integrating Computers and Using Media. Prentice Hall College Div.